

Рецензії

DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2020.20.17>

УДК 94(477)-05

Микола Мушинка

РЕЦЕНЗІЯ на рукопис монографії Анатолія Михайловича Трембіцького «Родинна династія Сіцінських-Чехівських-Січинських-Шандорів : просопографічний портрет (XVIII – XXI ст.)»

Розвиток вітчизняної історичної науки на сучасному етапі потребує створення сучасних історичних портретів цілих династичних родин визначних науковців чи відомих українських діячів у контексті історично-культурного розвитку української громади в місцях осідку, з яким пов'язано життя та діяльність членів родинної династії, тобто створення узагальнюючих праць про роль і місце родинних династій та історичних особистостей в історично-культурній спадщині українського народу, що покликані не лише систематизувати й належним чином репрезентувати визначних постатей (особистостей), але цілі родинні династії українців у просторово-часовому вимірі та в сфері особистісно-індивідуального континууму.

Монографія А. М. Трембіцького органічно вписується в цей ряд як виконаний на належному науковому рівні проект, що заповнює один із важливих секторів фундаментального знання про персоніфікацію української історії, про історичну роль членів родини як родової української еліти і про роль кожного зі значних особистостей в певну історичну добу. Через ідеологічну заангажованість офіційної радянської історіографії спеціальних узагальнених досліджень життя та діяльності кращих представників цієї славної української родини не проводилось. Адже на цю родину тоталітарними радянським та чехословацьким режимами було накладено ідеологічний штамп «українські буржуазні націоналісти». Наявність досить значного масиву різноманітних та різноаспектних джерел з обраної автором теми актуалізує необхідність проведення монографічного дослідження, виявлення маловідомих та сфальсифікованих сторінок історії української династичної родини Сіцінських-Чехівських-Січинських-Шандорів, які більше 300 років проживали і трудилися в багатьох регіонах України, та більше століття в середовищі української діаспори Чехії, Словаччини, Німеччини, Сполучених Штатів Америки і Франції, окреслення перспектив подальших наукових пошуків.

Основна частина монографії складається із вступу, шести розділів (22 підрозділів), висновків, списку використаних джерел і літератури. Структура монографії обумовлена метою і завданнями, які поставив перед собою автор, а також обраними для їх досягнення методологічними підходами. Виокремлені підрозділи є збалансованими за обсягом, логічно доповнюють один одного та загалом забезпечують комплексний підхід до висвітлення історії життя та різнопланової наукової, державницько-суспільної, культурно-просвітницької, релігійно-богословської та іншої діяльності багатьох членів династичної родини Сіцінських-Чехівських-Січинських-Шандорів упродовж XVIII – XXI ст.

Періодизація історіографічного процесу цілком виправдано поділена на чотири основних періоди: перший – 60-ті рр. XIX – поч. XX ст., заклав підґрунтя історіографії проблеми; другий – 20–40-ві рр. XX ст., сформував історіографічні засади дослідження життя, діяльності та творчості членів цієї родини; третій – 50–80-ті рр. XX ст., засвідчив, що науковий світ зарубіжжя беззаперечно визнав значні заслуги членів родини в багатьох галузях української науки, їхню велику роль у державницькому та суспільному житті українського народу та створив підґрунтя для їх повернення та наукової реабілітації в Україні; четвертий – 90-ті рр. XX – поч. XXI ст., підвів певні підсумки вивчення та формування засад нового бачення й оцінок різнопланової діяльності та вивчення внеску членів родини в світову та українську історію і культуру, в державницьке, суспільно-просвітницьке та релігійно-церковне життя українського народу.

В монографічному дослідженні особливо важливу роль відіграв теоретико-методологічний інструментарій. Автор творчо підійшов до обрання необхідних принципів і методів та підкреслив свою рівновіддаленість від будь-якої політичної партії, політичної кон'юнктури або ідеології. Проаналізувавши, зіставивши і конкретизувавши різні, багато в чому протилежні методологічні

концепції – радянську історіографію різних часових періодів, західну, діаспорну, сучасні зарубіжну та новітню українську, автор виділив найбільш цінне в кожній з них та застосував комплекс основних загальнонаукових, міждисциплінарних і спеціально-історичних методів пізнання (біографічного, герменевтичного, історично-типологічного, культурологічного, порівняльно-історичного, проблемно-хронологічного, просопографічного, системно-історичного, статистично-соціального тощо) створив шляхом реконструювання життєвих шляхів, багатоаспектної діяльності та творчих здобутків соціальний портрет (колективну біографію) відомої родинної династії Сіцинських-Чехівських-Січинських-Шандорів.

Монографія характеризується багатоплановістю порушених проблемно-тематичних ліній та сюжетів, які дозволили під різними кутами зору здійснити теоретичне узагальнення і нове розв'язання наукової проблеми, пов'язаної зі створенням колективного (просопографічного) портрету кращих представників родинної династії Сіцинських-Чехівських-Січинських-Шандорів, знакової в науково-культурному, державницькому, суспільно-просвітницькому та церковно-релігійному житті України та української діаспори Німеччини, Словаччини, Сполучених Штатів Америки, Франції, Чехії.

Поставлені автором у монографії завдання структуровані та узгоджені, що забезпечило розкриття поставленої мети, тобто створення колективного (просопографічного) портрету династичної родини Сіцинських-Чехівських-Січинських-Шандорів, за головний стрижень якої взято одного з найвизначніших її членів, званого українського історика, протоієрея Євфимія Сіцинського. Основна концептуальна лінія монографії зосереджена на особистісно-індивідуальному потенціалі Володимира та Олени Чехівських, Володимира та Ярослава Січинських, Вікентія Шандора та Любиці (Люби) Баботи. Також простежені та узагальнені родинні зв'язки більше 30-ти тих представників родини, які з різних причин (війна, заслання, навчання, одруження, окупація, переслідування, робота) опинилися за межами України, та про які збереглися лише досить уривчасті відомості. В цілому це дало можливість послідовно реконструювати та вибудувати ґрунтовний просопографічний портрет родинної династії, члени якої «ні разу не зганьбили українського прапору і не забруднили українського імені», хоча більшості з них довелося неодноразово пройти через репресії та гоніння репресивних органів Німеччини, СРСР, Угорщини, Чехословаччини, неодноразово торувати еміграційні шляхи та «насолоджуватися» еміграційним життям.

Висновки зроблені автором за підсумками монографічного дослідження аргументовані, відрізняються глибиною розкриття поставлених завдань та науковою новизною поданих матеріалів. Автором уперше систематизовано й узагальнено досягнення радянської, зарубіжної, діаспорної та сучасної історіографічної бази досліджуваної проблеми; переосмислено низку висновків і концептуальних підходів, домінантних у кожному з напрямків; виявлено і спростовано низку фактологічних та аналітичних розбіжностей стосовно створення колективного (просопографічного) портрету династичної родини. Розкрито важливе значення майже півсотні нововіднайдених і нових публікацій, які ще не підлягали історіографічному аналізу.

Монографія демонструє складність і суперечливість процесу створення колективного (просопографічного) портрету династичної родини, розмаїття методологічних підходів та оцінок, інтерпретацій подій, явищ і багатоаспектної творчої спадщини членів родини. Загалом автору вдалося створити колективний (просопографічний) портрет родини Сіцинських-Чехівських-Січинських-Шандорів та утвердити статус членів родини, як династії: визначних українських істориків ХХ – початку ХХІ ст., відомих дослідників регіональної історії, істориків Української церкви, відомих українських біографістів ХХ – ХХІ ст., відомих українських мистців та мистецтвознавців ХХ – початку ХХІ ст., знаних дослідників української храмової архітектури ХІХ – ХХ ст., відомих українських науковців ХХ – початку ХХІ ст., тобто кращими представників сучасної української наукової еліти, досвідчених національно свідомих організаторів історико-краєзнавчих, українознавчих і мистецтвознавчих досліджень ХХ – початку ХХІ ст., досвідчених національно свідомих українських педагогів ХХ – початку ХХІ ст., знаних українських мистців-педагогів ХХ – початку ХХІ ст., відомих українських музейників і музеєзнавців, бібліотекарів і бібліотекознавців, видавців і редакторів, енциклопедистів та бібліографів ХХ ст., українських громадсько-просвітницьких діячів ХХ ст., що мали досить значний вплив на формування

національно свідомих українців у місцях їхнього осідку, визначних українських суспільно-державницьких діячів ХХ ст. А також вважати членів родини відомими українськими суспільно-культурницькими діячами 20–90-х рр. ХХ ст., творцями та активними діячами українських навчально-освітніх осередків, відомими діячами української музично-театральної культури 20–40-х рр. ХХ ст., а Володимира Січинського вважати одним із найбільш визначних діячів українського мистецтва ХХ ст. та одним із визначних українських графіків ХХ ст.

Одержані результати та висновки в ході монографічного дослідження свідчать про цілковите вирішення поставлених автором завдань, є обґрунтованими й мають важливе наукове значення. Автор у монографії розв'язав важливу наукову проблему вперше створивши ґрунтовний колективний (просопографічний, інтелектуальний) портрет родини Січинських-Чехівських-Січинських-Шандорів.

Все це дає підстави рекомендувати монографію Анатолія Михайловича Трембіцького до друку як наукове видання.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2020.20.18>

УДК 902.01:94(629.5) (477)

Андрій Петраускас

Рецензія старшого наукового співробітника Інституту археології НАН України на статтю Ю. Мазурика «Пам'ятки України – морської держави (географічні та історичні витоки давнього суднобудування) в журналі «Пам'ятки України» № 3 за 2018 р.

Стародавнє суднобудування та судноплавство відігравали важливу роль в розвитку середньовічного суспільства, впливали на розвиток торгівельних та культурних відносин, шляхи розселення та освоєння території. Не зважаючи на важливу роль стародавнього суднобудування в історії Східної Європи на сьогоднішній воно залишається недостатньо дослідженим, в науковій літературі зустрічаються протилежні точки зору стосовно оцінки ходових властивостей середньовічних суден, припущення щодо технічних характеристик стародавніх човнів носять часто дискусійний характер. Однією з основних причин означеної проблемної ситуації, на наш погляд, можна вважати практично повну відсутність на сьогоднішній день надійно задокументованих археологічних знахідок суден середньовічної доби на території сучасної України.

Зважаючи на ці обставини особливий інтерес викликає знахідка стародавнього судна поблизу с. Старосілля Маневицького р-ну Волинської обл., яка була виявлена в 2015 р. Стаття Ю. Мазурика, який приймав безпосередню участь в процесі польових досліджень унікальної знахідки присвячується детальному опису умов виявлення, залягання та розкопок. В статті детально проаналізовані морфологічні особливості артефакта, специфічні сліди на його поверхні, які утворились під час обробки деревини. Наводяться дані обстежень вітчизняних та зарубіжних лабораторій, які працювали над встановленням дати виготовлення судна та породи дерева, з якого він виготовлений.

Унікальність знахідки з с. Старосілля полягає на в значних розмірах – на території Східної Європи човни із цільного стовбура дерева довжиною понад 10 м зустрічаються досить часто. Унікальність цієї знахідки полягає тому, що зважаючи на морфологічні особливості, показники абсолютних розмірів та місце виявлення вона інтерпретується спеціалістами стародавнього суднобудування, як єдина на сьогодні знахідка на теренах Східної Європи виготовленої із цільного стовбура дерева основи крупного судні із нарощеними бортами типу лодії та чайки, які побутували в період з Х по ХVIII ст.

Стаття «Пам'ятки України – морської держави (географічні та історичні витоки давнього суднобудування)» містить значну кількість ілюстрацій, залучає значну кількість аналогів для інтепретації знахідки, використовує результати спеціальних лабораторних обстежень, виконана на належному науковому рівні.